

## KUNST HEEFT IETS MAGISCH MAAR IS GEEN TOVERSPREUK

door Katrien Laenen

**De Vlaams Bouwmeester en zijn team van de ‘kunstcel’ streven naar een duurzame architecturale én artistieke invulling van de openbare ruimten in onze steden. Om te vermijden dat kunstwerken als UFO’s neerdalen maar wel degelijk ingebed raken in de lokale context, wordt een intensief samenwerkingsproces met alle betrokken partijen doorlopen. De kunstenaar neemt in dit proces een fundamentele plaats in.**

### DE VLAAMS BOUWMEESTER EN DE KUNSTCEL

De functie van Vlaams Bouwmeester werd in 1999 door de Vlaamse Regering in het leven geroepen om het architectuurbeleid in Vlaanderen vorm te geven. De Vlaams Bouwmeester – momenteel Peter Swinnen – heeft de opdracht om vanuit een langetermijnvisie, in overleg met de verschillende administraties en met de extern betrokken partijen, bij te dragen tot de voorbereiding en uitvoering van het architectuurbeleid van de Vlaamse overheid. Binnen het team van de Bouwmeester is een kunstcel actief die instaat voor het beleid en de praktijk van 'kunst in opdracht'. Publieke opdrachtgevers kunnen bij de kunstcel terecht voor advies over de voorbereiding en het opstarten van de selectieprocedure van kunstopdrachten.

De wisselwerking tussen opdrachtgever, ontwerper en kunstenaar is interessant maar zeer complex. Als bemiddelende instantie stimuleert de kunstcel de openheid om samen grenzen te verkennen en af te tasten. Dit geeft ruimte aan de opdrachtgever om na te denken over zijn ambitie met betrekking tot de inbreng van het artistieke en aan de kunstenaar om zijn verbeeldende rol maximaal aan te nemen zonder in de verdediging te moeten gaan.

De vraag naar de relatie tussen kunst, architectuur en openbare ruimte staat voor de kunstcel centraal in alle projecten. Vanuit artistiek oogpunt ambieert de kunstcel het stimuleren van eigentijdse kunst en het creëren van opportuniteiten om de ontwikkelingen en de kwaliteit van het artistieke tijdsbeeld te bevorderen. Daarvoor moedigt het kunstopdrachten aan voor het gebouwenpatrimonium van de Vlaamse overheid en de openbare ruimte in Vlaanderen.

### STAD EN STEDELIJKHEID

We hebben allemaal een bepaald beeld van de steden die we kennen. De manier waarop we steden waarnemen, wordt vooral bepaald door de ruimte die we vrij kunnen betreden, door de openbare ruimte. De visuele aantrekkingskracht van steden wordt grotendeels bepaald door de veelheid aan indrukken die ze genereren. Veelzijdigheid is wat stedelijkheid karakteriseert en typeert. De stad, de openbare ruimte en stedelijkheid zijn begrippen die vaak in één adem worden genoemd, maar die toch elk op zich staan.

Als we over de 'openbare ruimte' spreken, dan ligt het accent op de ruimtelijke en fysieke kenmerken. Bij 'stedelijkheid' gaat het eerder om de sociale en culturele kenmerken van het openbare leven of over het gebruik van de openbare ruimte. Voor de stad kunnen beide begrippen niet los van elkaar worden gezien. Een openbare ruimte in een stad is meer stedelijk, naarmate het gebruik ervan veelzijdiger en multifunctioneler is. 'Veelzijdigheid' heeft betrekking op het gebruik van de openbare ruimte door vele groepen van mensen: stedelingen en niet-stedelingen, bewoners en niet-bewoners, mensen uit alle geledingen van de bevolking. 'Multifunctionaliteit' slaat op het samengaan van verschillende stedelijke

functies in dezelfde openbare ruimte. 'Stedelijkheid' staat hier in zijn betekenis niet tegenover het platteland, maar tegenover het monofunctionele van bijvoorbeeld de slaapstad, het kantorencomplex of het industrieterrein.

Het is de opdracht van het beleid om – zowel op het gebied van de fysieke als van de socio-culturele dimensies van de openbare ruimte – krijtlijnen uit te zetten voor een duurzame invulling van de stedelijkheid. De Vlaams Bouwmeester vervult daarbij een belangrijke rol. Hij adviseert de Vlaamse overheid met betrekking tot de architecturale kwaliteit van onze leefomgeving. Hij tracht zowel beleids- als projectmatige initiatieven te ontwikkelen om de duurzaamheid en de kwaliteit van de openbare ruimte te bevorderen.

## KUNST IN OPDRACHT

Met de kunstcel streeft de Vlaams Bouwmeester naar een geïntegreerde aanpak van bouwprojecten waarbij kunst in opdracht een specifieke rol speelt. Om tot een goede integratie te komen van kunst in publieke ruimten wordt een samenwerkingstraject opgestart. Het betrekken van kunst of een kunstenaar in het proces vereist de nodige aandacht voor artistieke deskundigheid en een lokaal draagvlak. Het combineren van deze beide premissen lijkt logisch maar is vaak niet evident.

Na het samenstellen van een artistieke selectiecommissie komt het erop aan dat de publieke opdrachtgever zowel zijn streven naar artistieke kwaliteit honoreert als aandacht heeft voor projectgebonden steun voor de weg die men samen zal afleggen. De eerste toetssteen in dit proces is het samen formuleren van een kunstopdracht. Hierbij geeft de opdrachtgever zijn visie op het project en de context en formuleert de ontwerper zijn architecturaal antwoord. De artistieke deskundigen bundelen dit alles in een tot de verbeelding sprekend kader voor de kunstenaar. Op welk ogenblik de kunstenaar bij het bouwproject wordt betrokken, is een belangrijke vraag en bepaalt of de kunstenaar zijn creativiteit inzet in dialoog met de ontwerper, als *compagnon de route* meewerkt in een evenwaardige positie of dat hij zich tijdens of na het ontwerpproces geleidelijk aan infiltreert, toevoegt, afzet of autonoom positioneert.

De artistieke deskundigen selecteren enkele kunstenaars die met dit kader affiniteit hebben en leggen het resultaat voor aan de artistieke selectiecommissie. Die nodigt een of meerdere kunstenaars uit om een concreet basisconcept te ontwerpen. De bouwheer kijkt vanuit zijn ambitie naar het voorstel, de ontwerper vanuit de wisselwerking met zijn ontwerp en de artistieke deskundigen evalueren de artistieke kwaliteit en de betekenis van het voorstel binnen de context en het oeuvre van de kunstenaar. Een goed voorstel verzoent de uitgezette krijtlijnen en is klaar om verder in het proces te worden ingeschoven.

Wanneer bouwheer, ontwerper en kunstenaar uiteindelijk samen in zee gaan, blijft het belangrijk rekening te houden met hun verschillende posities. Een open dialoog is een voorwaarde opdat het resultaat uiteindelijk de stedelijke ruimte kan innemen en de inbreng van kunst zijn meerwaarde terecht kan opeisen.

*Katrien Laenen is artistiek coördinator van het team van de Vlaams Bouwmeester.*